

kil edecek derecede birbirine benzemesi sebebiyle bunların birbirine karıştırıldığı anlaşılmaktadır.

Gassânî hükümdarlarından Hâris b. Cebele ile III. Nu'mân'ın nedimi olduğu için Gassânîler ile Lahmîler arasında cereyan eden savaşlar Alkame'nin şiiirlerinin başlıca konusunu teşkil etmiştir. Bir savaşta, aralarında kardeşi Şe's'in de bulunduğu Temimli yetmiş kişiyi esir alan Hâris b. Cebele'ye onları serbest bırakması için sunduğu kasidesi ünlüdür. Bu kaside üzerine hükümdar esirleri Alkame'ye bağışlamıştır. Bedevî bir şair olan Alkame atları, develeri ve deve kuşlarını tasvir etmede çok başarılı olmuştur. İbn Sellâm el-Cumahî, onun atlarla ilgili çok güzel üç beytinin seviyesine hiçbir şiiirin ulaşamadığını söylemektedir. Methiye ve gazellerinin yanında hikmetli beyitleri de vardır.

Alkame b. Abede'nin divanı birçok defa basılmıştır. İlk, Albert Socin tarafından Leipzig'de 1867 yılında yapılan neşirdir. Daha sonra A'lem eş-Şentemerî'nin şerhiyle birlikte Kahire'de basılmış (1293, 1324), bu şerhi Muhammed b. Şeneb Cezayir-Paris'te 1925 yılında yeniden neşretmiştir. Eser Ahmed Sakr tarafından *Dîvânü 'Alkameti'l-Fahl* adıyla (Kahire 1353), Lutfî es-Sakkal, Dürriyye el-Hatîb ve Fahreddin Kabâve tarafından da *Dîvânü 'Alkame b. 'Abede* adıyla (Halep 1969) tekrar yayımlanmıştır. O. Rescher, İbn Şeneb neşrine dayanarak divanı Almanca'ya tercüme etmiştir (İstanbul 1961-1962). Abdürrezzâk Hüseyin'in *'Alkame b. 'Abede el-Fahl: hayâtühü ve şî'ruhü* adlı çalışması Beyrut'ta 1986 yılında yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Fuḥūlü's-şu'arâ*², I, 139; İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*² (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1904, s. 107-110; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, XXI (nşr. Abdülkerim el-Azbâvî — Mahmûd Ganîm), Kahire, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-Misriyye) — Beyrut, ts. (Dârü lhyâi't-türâsî'l-Arabî), s. 200-204; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 545; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 111; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Ḥizânetü'l-edeb*, I, 565-566; Brockelmann, *GAL*, I, 24; *Suppl.*, I, 48; Sezgin, *GAS*, II, 120-122; Cl. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı* (trc. Cemâl Sezgin), İstanbul 1944, s. 39; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), I, 146-147; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu'arâ² ve devâvîn*, Beyrut, ts. (Mektebetü Dâri's-Şark), s. 30-31; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), Beyrut 1984, IV, 247; Ömer Ferrüh, *Târîhu'l-edeb*, I, 214-216; A. F. L. Beston, "Alqamah and Bravmann", *JAL*, XI (1980), s. 32-35; M. Seligsohn, "Alkame", *IA*, I, 360; G. E. von Grunebaum, "Alqama", *EI²* (Fr.), I, 417.

TACEDDİN UZUN

ALKAME b. KAYS

(علقة بن قيس)

Ebû Şibl Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Mâlik en-Nehaî el-Kûfî (ö. 62/682)

Abdullah b. Mes'ûd'un seçkin talebesi, Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin önde gelen temsilcilerinden.

Hz. Peygamber hayatta iken dünyaya gelen Alkame b. Kays muhadramûn*dandır. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Yemen menşeli olan kabilesi Neha', İslâmî devirde Kûfe'ye yerleşti. İlim tahsili ve cihad maksadıyla memleketinden ayrılan Alkame Horasan'da gazâlara katıldı. Hârizm ve Merv'de birkaç yıl kaldı. Hz. Ali ile birlikte Sıffin Savaşı'na iştirak etti (37/657) ve burada aldığı yarayla topal kaldı. Medâin'de Hz. Ali'nin sohbetinde bulunan Alkame onunla birlikte Nehrevan'da (38/658) Hâricîler'e karşı da savaştı (bk. Hatîb, XII, 297). Kûfe'de Abdullah b. Mes'ûd'un derslerine devam etti ve onun kıraat ve tefsirde olduğu gibi fıkıhta da en önde gelen talebesi oldu. Çeşitli münasebetlerle Alkame'yi öven ve takdir eden İbn Mes'ûd'la o karşılıklı olarak birbirlerinin ezberlerini dinlerlerdi (bk. İbn Sa'd, VI, 89). Sesi çok güzel olduğundan Alkame'den Kur'an okumasını ve kendisinden sonra da Kur'an-ı Kerim'i okutmasını isteyen (bk. a.g.e., VI, 90-91) İbn Mes'ûd'un, "Resûlullah seni görseydi sevinirdi" dediğini kaynaklar zikreder. Kûfe'nin meşhur fıkıh âlimlerinden İbrâhim en-Nehaî'nin dayısı ve Esved b. Yezîd'in de amcası olan Alkame'nin hiç çocuğu olmamıştır. Ebû Şibl künyesini ona hocası İbn Mes'ûd vermiştir.

Alkame Hz. Ömer, Osman, Ali, Âişe, Selmân-ı Fârisî, Ebû'd-Derdâ, Huzeyfe, Habbâb, Ammâr ve Ebû Müsâ el-Eş'arî gibi büyük sahâbîlerden hadis rivayet etti. İbrâhim en-Nehaî ve Şa'bî gibi büyük âlimlerin fıkıh, Yahyâ b. Vessâb, Ubeyd b. Nudayle (Nadle) ve Ebû İshak es-Sebî'nin de kıraat hocası olan Alkame'den bunlar yanında Muhammed b. Sîrîn, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme, Abdurrahman b. Yezîd, Yezîd b. Muâviye en-Nehaî ve Kays b. Rûmî gibi âlimler de rivayette bulunmuşlardır.

Her beş günde bir Kur'an-ı Kerim'i hatmettiği rivayet edilen Alkame, Ebû Hanîfe'nin ashaba ulaşan hocaları zincirinde de önemli bir halkayı teşkil etmektedir. Ebû Hanîfe'nin on sekiz yıl yanında kaldığı hocası Hammâd b. Sü-

leyman, Alkame'nin meşhur talebeleri İbrâhim en-Nehaî ve Şa'bî'nin en seçkin talebesiydi. Zamanında birçok sahâbînin hayatta bulunmasına rağmen ilim tâlipleri Alkame'nin derslerine rağbet gösteriyor ve hatta birçok sahâbî ona başvurarak kendisinden fetva istiyordu.

Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin teşekkülünde önemli bir yeri bulunan Alkame b. Kays 62 (682) yılında Kûfe'de vefat etmiştir. Kaynaklarda vefat tarihi olarak 61, 63, 65 veya 72 yılları da zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 86-92; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 41; İbn Kuteybe, *el-Ma'arîf* (Ukkâşe), s. 431, 583; *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 404; Ebû Nuaym, *Ḥilye*, II, 98-102; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 296-300; İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*, Kahire 1357-69 — Beyrut, ts. (Dârü Sâdir), III, 304; Nevevî, *Tehzîb*, I/1, s. 342; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ²*, IV, 53-61; a.m.lf., *Ma'rifetü'l-kurrâ²* (Beşşâr), I, 51; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, Kahire 1351-52/1932-33 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), I, 516; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 276-278; M. Ebû Zehre, *Ebû Hanîfe*, Kahire 1366/1947, s. 66-67; M. Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrîn*, Kahire 1381/1961-62, I, 119; Hüseyin Kûçükkalay, *Abdullah İbn Mes'ûd ve Tefsîr İlmünde ki Yeri*, Konya 1971, s. 91-92.

AHMET ÖZEL

ALKAME b. MÜCEZZİZ

(علقة بن مجزز)

Alkame b. Mücezziz b. el-A'ver el-Kinânî el-Müdicî (ö. 20/641)

İslâm tarihinde ilk deniz seferine çıkan müfrezenin kumandanlığını yapan sahâbî.

Babası Kinâne oğullarından Mücezziz, iz sürmede (kıyâfe) ve insanlara bakarak soylarını tesbit etmedeki (kıyâfe ve firâse) maharetiyle tanınmış bir sahâbî idi. Üsâme ile babası Zeyd b. Hârise'nin ayaklarına bakarak bunların aynı soydan gelen insanların ayakları olduğunu söylemesi Hz. Peygamber'i çok sevindirmişti.

Hicretin 9. yılında Habeşliler'den bir grubun gemilerle Mekke yakınındaki Şu-aybe sahiline kadar geldiği haber alınınca, Hz. Peygamber Alkame'yi 300 kişilik bir müfrezeye kumandan tayin ederek Habeşliler'in üzerine gönderdi. Seriyetü'l-Ensârî veya Seriyetü Alkame b. Mücezziz diye anılan bu ilk deniz seferine katılan mücahidler denize açıldılarsa da Habeşliler'i bulamayarak geri döndüler.

Alkame, Halife Ebû Bekir tarafından Filistin taraflarına gönderilen orduda da Amr b. Âs'a bağlı olarak kumanda görevi aldı. Onun bu görevi Hz. Ömer zamanında da devam etti ve Filistin'in önemli şehirlerinden Gazze'yi İslâm top- raklarına kattı. Filistin fethedildikten sonra bölgenin yarısının yönetimi ken- disine bırakıldı. Hz. Ömer'le kumandan- ları arasında Câbiye'de vuku bulan tar- tışmada o da bulundu.

Hicretin 20. yılında Halife Ömer deniz yoluyla Habeşistan'a göndereceği askerî birliğin başına Alkame'yi geçirdi. Fakat çıkan bir fırtınada Alkame askeriyile bir- likte boğularak şehid oldu. Bu olaydan sonra halife deniz yoluyla sefer düzenle- memeye karar verdi. Bu faciadan sade- ce Alkame'nin kurtulduğu, Hz. Ömer'in vefatı sırasında Filistin'deki yöneticilik görevine devam ettiği ve Hz. Osman dev- rindeki fetihlere katıldığı da rivayet edil- mektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 67; Buhârî, "Meğâzî", 59; İbn Mâce, "Cihâd", 40; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, III, 983; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 639-640; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 163; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 394, 604, 610; IV, 67, 112, 289; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 127; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 87; a.mif., *el-Kâmil*, II, 497, 501, 536, 569; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 505-506; *Mu.Fs.*, II, 307.

SELMAN BAŞARAN

ALKAME b. ULÂSE

(علقمة بن علاثة)

Alkame b. Ulâse b. Avf el-Kilâbî el-Âmirî (ö. 20/641)

Hiz. Ömer devrinde valilik yapan sahâbî.

Âmir b. Sa'saa kabilesinin Kilâb boyu- na mensuptur. Cähiliye devrinde kabile- si arasında büyük bir nüfuz ve itibara sahipti. Hudeybiye Antlaşması'ndan son- ra ve Mekke'nin fethinden önce Medi- ne'ye giderek Hz. Peygamber'le görüş- tü ve kabilesi adına ona biat etti. Müel- lefe-i kulûb* dan olduğu, Hz. Peygam- ber'in aynı durumdaki diğer sahâbîlerle birlikte ganimetten ona da önemli pay- lar ayırdığı kaynaklarda zikredilir. Alka- me, Tâif halkının müslüman oluşundan kısa bir süre sonra irtidad ederek Şam'a gitti. Hz. Peygamber'in ölümü üzerine çıkan karışıklıktan faydalanarak Kilâbo- ğulları arasına döndü ve onları teşkilât- landırmak istedi, fakat Hz. Ebû Bekir'in bölgeye Ka'ka' b. Amr kumandasında bir

askerî birlik göndermesi üzerine Suri- ye'ye kaçmak zorunda kaldı. Hz. Pey- gamber'in ölümünden sonra irtidad et- tiği, hatta bu irtidad olayının Hz. Ömer devrinde meydana geldiği hakkında da bazı rivayetler vardır. Alkame'nin daha sonra tövbe ederek yeniden müslüman olduğu bilinmektedir. Nitekim Hz. Ömer onu Havran'a vali tayin etmiş, hayatının sonuna kadar da burada kalmıştır.

Alkame ile amcazadesi Âmir b. Tufeyl arasındaki üstünlük iddiası üzerine şair A'sâ Meymûn'un Alkame aleyhine söy- lediği kaside, Cähiliye devri edebî mah- sulleri arasında yer alır. İslâmiyet'in ilk yıllarında Alkame'nin Bizans imparato- runun huzurunda Resûl-i Ekrem hak- kında iyi sözler söylemesi sebebiyle Hz. Peygamber onun aleyhindeki bu kasi- denin rivayet edilmesini yasaklamıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Enbiyâ", 6, "Meğâzî", 61, "Tev- hîd", 23; Müslim, "Zekât", 138, 143-146; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 586; IV, 495; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 272, 311; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 262; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 126; İbnü'l- Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 86; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 503-505; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l- edeb*, I, 183-185; III, 80, 81, 388, 397-403, ayrı- ca bk. Fihrist; Ziriklî, *el-A'lâm*, V, 48.

AHMET ÖNKAL

ALKAME b. VAKKÂS

(علقمة بن وقاص)

Alkame b. Vakkâs b. Mihsan el-Leysî el-Medenî (ö. 86/705 [?])

Âlim tâbiî.

Kinâneoğulları'nın Utvâre kolundan ol- duğu için Utvârî nisbesiyle de anılır. Hz. Peygamber zamanında doğan çocuklar- dandır. Her ne kadar oğlu Amr'a dayan- dırılan bir rivayete göre Alkame Hendek Savaşı'na katıldığını ve Hz. Peygamber'e gelen bir heyetin içinde bulunduğunu söylemişse de bu rivayet makbul görül- memiş ve Alkame büyük tâbiilerden sayılmıştır. Hz. Ömer, Âişe, Abdullah b. Ömer, Bilâl b. Hâris ve Amr b. Âs gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. İbn Sa'd ve Nesâî'nin sika* olduğunu belirttikleri Alkame'nin rivayetleri pek fazla değildir. Kendisinden oğulları Amr ve Abdullah ile İbn Şihâb ez-Zührî, İbn Ebû Müleyke gibi büyük muhaddisler riva- yette bulunmuşlardır. Alkame'nin ha- disleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Al- kame'nin, Cemel Vak'ası'ndan önce pek

düşünceli gördüğü Talha b. Ubeydullah ile konuşarak ona hiç değilse oğlu Mu- hammed'i bu savaşa sokmamasını tav- siye ettiği rivayet edilmektedir (bk. İb- nü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 220).

Alkame'nin ölüm tarihi kesin olarak belli değildir. Bütün kaynaklar onun Ab- dülmelik b. Mervân zamanında (685-705) vefat ettiğini kaydetmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, V, 60; Halife b. Hayyât, *eş-Tabakât* (Zekkâr), II, 592; Buhârî, *et-Târîhu'l- kebîr*, VII, 40; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 126; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88-89; a.mif., *el- Kâmil*, III, 220; IV, 525; Zehebî, *Tezkiretü'l- huffâz*, I, 53; a.mif., *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 61- 62; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 81; a.mif., *Tehzîb- bü't-Tehzîb*, VII, 280.

M. YAŞAR KANDEMİR

ALKAMÎ

(العلقمى)

Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrahmân b. Ali el-Alkamî (ö. 969/1561-62)

Şâfiî fakihî ve muhaddis.

Kahire'de doğdu (897/1491-92); daha çok Alkamî veya Şems el-Alkamî diye tanındı. Bazı kaynaklarda Kevkebî nis- besıyla da anılır. Süyûtî'nin derslerine devam etti ve ondan icâzet aldı. Aklî ve naklî ilimlerde ihtisas kazandıktan son- ra uzun yıllar Ezher'de usul, fıkıh ve ha- dis okuttu. Hayır sever bir zengin olma- sı sebebiyle fakirlere yardımdan ve ca- mileri tamir ettirmekten hoşlanırdı. Ölü- müyle ilgili olarak farklı tarihler zikre- diliyorsa da 969 (1561-62) yılında Kahi- re'de vefat ettiği bilinmektedir.

Eserleri. Bilinen ve dördü hadise, biri de tefsire dair olan eserleri şunlardır: 1. *el-Kevkebül-münîr bi-şerhi'l-Câmî 'i-ş- şağîr*. Hocası Süyûtî'nin *el-Câmî 'u-ş-ş- şağîr* adlı eserine yazdığı ve ölümünden bir yıl önce tamamladığı üç ciltlik şerh olup Süleymaniye (Lâleli, nr. 482-483; Be- şîr Ağa, nr. 102-103; Ayasofya, nr. 0.561; Kılıç Ali Paşa, nr. 204-207; Süleymaniye, nr. 239-242; Fâtih, nr. 777-780; Turhan H. Sultan, nr. 53) ve Nuruosmaniye (nr. 669- 670/933-936) kütüphanelerinde nüshala- rı bulunmaktadır. Müellifin kendi eserinden *el-Müntehab min şerhi'l-Câmî 'i-ş- şağîr li'l-'Alkamî* adıyla küçük bir hu- lâsa yaptığı da anlaşılmaktadır (Süley- maniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1029/27, 30). 2. *Mülteka'l-bahreyn fi'l-cem' bey- ne kelâmî-ş-şeyhâyn*. Adından Buhârî